

Jedan kaštel i jedna međa

Kaštel Guščerovec i međašenje između Vrbovca i Gradeca

RANKO PAVLEŠ
Mlinarska 32
HR - 48 000 Koprivnica
ranko.pavles@kc.t-com.hr

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno/Received: 9.06.2014.
Prihvaćeno/Accepted: 22.08.2014.

U članku se obrađuju dvije različite teme vezane uz križevački kraj u srednjem vijeku. U prvom dijelu je analizirana diobena isprava iz 1476. godine s opisom podjele imanja nakon smrti bana Damjana od Litve. Dio podijeljenih dobara odnosi se na posjed Guščerovec s detaljnim opisom kaštela, što je vrlo rijetko u srednjovjekovnim dokumentima sjeverozapadne Hrvatske te sa selima pripadajućim guščerovečkom kaštelu (Guščerovec, Bočkovec, Orehovec), sjevernije pod Kalnikom (Presečno), južno od Guščerovca (Beketinec) te na području današnjeg Svetog Ivana Žabna (Kopina, Žabnica).

Druga obrađena tema je sitno plemstvo i imenska formula koju je ono koristilo krajem srednjeg vijeka. Kao primjer uzeta je isprava o razgraničenju između rakovečkog vlastelinstva i dubravske provincije zagrebačkog biskupa iz 1514. godine, čemu su prisustvovali brojni plemići s područja između Križevaca i Vrbovca, ali i nekoliko njih iz udaljenijih krajeva. U dokumentu je nabrojeno šezdeset i osam plemića od kojih čak četrdeset i osam ima prezime. Zanimljivo je da čak dvadeset i jedno prezime završava na -ić. Može se zaključiti da krajem srednjeg vijeka u službenoj upotrebi prevladava imenska formula „ime + prezime + pridjevak po posjedu,“ za razliku od ranijih razdoblja kada je formula glasila „ime + ime oca + pridjevak po posjedu.“ Načinjena je usporedba s načinom pisanja imenske formule u drugim dokumentima. Ovo poglavlje je pokušaj poticanja stručnjaka na otvaranje teme i dublje istraživanje imenske formule u srednjovjekovnoj Slavoniji.

Glavne riječi: kaštel Guščerovec, plemstvo, imenska formula, srednji vijek, križevačko područje

Uvod

U članku su obrađene dvije sasvim različite teme s jednom poveznicom: radi se o srednjem vijeku križevačke okolice. U prvom poglavlju se donose novi podaci o kaštelu Guščerovec i pripadajućim selima. Drugi dio analizira jedan popis plemića s područja između Križevaca i Vrbovca te način kako su nazivani u službenim dokumentima. U vezi s tim su napravljene nužne usporedbe sa sličnim popisima malog plemstva kao i s popisima kmetova iz istog vremena.

1476. godine koja nam donosi djelomičan opis guščerovečkog kaštela što je inače veoma rijetko u ispravama srednjeg vijeka na našem području.² Važnost dokumenta je također i u tome što se prvi spomen kaštela Guščerovec pomiče za dvadesetak godina u prošlost. U ispravi se radi o diobi imanja Guščerovec između Frusine, udovice bivšeg bana Damjana Horvata *de Lythwa* i njene djece s jedne strane i Damjanovog brata Petra i njegove djece s druge koja je uslijedila nakon što je ban Damjan umro 7. veljače 1475. godine i nakon što su spomenuti nasljednici riješili spor oko nasljedstva³.

Kaštel Guščerovec

O imanju, naselju i kaštelu Guščerovec pisao sam u *Crisu* prije nekoliko godina,¹ a sada bih iznio nove podatke. Osnova za ovu analizu je vrijedna isprava iz

2 *Magyar orszagos leveltar* (dalje MOL), DL65952., 1476.27.I., www.mol.gov.hu

3 O banu Damjanu vidi: Marija Karbić, *Od hrvatskog sitnog plemića do ugarskog velikaša i hrvatskog bana: Damjan Horvat od Litve i njegova obitelj*, u: (ur. Milka Jauk-Pinhak, Kiss Gy. Csaba, Nyomárkay István) *Croato – hungarica: uz 900 godina hrvatsko-mađarskih povijesnih veza*, Zagreb, 2002., str. 119–125.

1 Ranko Pavleš, *Područje današnje općine Sveti Petar Orehovec u srednjem vijeku*, *Cris*, god. XIII., Križevci, 2011., str. 169–173.

U ispravi se prvo opisuje podjela utvrde Litve na sjeveru tadašnje Ugarske, a u današnjoj Slovačkoj. Između udovice Frusine i Petra dijele se pojedine prostorije i dijelovi tvrđave. Slijedi poduži spisak sela i kmetova u okolici Litve u nekadašnjim županijama Hont i Zolyom s odredbama što pripada kojem nasljedniku. Na kraju dokumenta je podjela kaštela Guščerovec i svih sela koja su spadala pod njega. Kaštel je podijeljen na način kako slijedi. *Dvorana (stuba) iznad podruma s malom sobom pripada gospođi Frusini, a stan s kaminom, dvije sobe i jednom malom prostorijom kraj spomenute dvorane dobiva Petar Horvat. Zatim se rečeni podrum dijeli na dva dijela: istočni će dobiti gospođa Frusina, a zapadni Petar Horvat. Starom kućom s kuhinjom i sobama koristiti će se oboje. Mala prostorija pred spomenutom dvoranom pripasti će gospođi Frusini. U toj se sobi čuvaju barut i puške i za tu je svrhu mogu koristiti oba nasljednika. Zatim se kuhinja koju zovu nova dijeli tako da južni dio pripadne gospođi Frusini, a sjeverni Petru. Mala prostorija u nasipu (vallum) zvanom parkan⁴ dijeli se na isti način. Velika prostorija u istom nasipu sa sjeverne strane pripada gospođi Frusini, a druga, južna prostorija Petru. Dvije slijedeće prostorije pripadaju Petru, a treća uz njih gospođi Frusini. Kula iznad vrata te briga o vratima i stražarenje pripadnost su i obaveza obaju strana. Žitnica se dijeli na dva dijela, a pekaru će zajedno koristiti obje strane.*

Opis nije sasvim jasan posebno zbog višestrukog značenja koje mogu imati neke riječi, ali neke dijelove kaštela ipak možemo predočiti. Vjerojatno je u sredini utvrde bila veća zgrada s podrumom i s velikom dvoranom nad njim. Dvorana je služila za okupljanje i jelo plemiću, njegovoj obitelji i službenicima. Uz dvoranu su bile još neke prostorije među kojima se posebno naglašava stan s kaminom (*domus caminosus*). Zgrada je imala kuhinju koju su zvali stara kuhinja. Postojala je i nova kuhinja što znači da je zgrada postojala već duže vrijeme. U jednoj od prostorija bilo je skladište oružja i baruta. Može se pretpostaviti da je zgrada bila zidana na što upućuje postojanje kamina, ali je moguće da je bila od drvene građe, a da je samo kamin bio zidan. Slijedi nekoliko prostorija „u zidu“ (*in vallo*). Da bi se za neku prostoriju moglo reći da je „u zidu“ moramo pretpostaviti zid debljine dva ili više metara što u ovom slučaju isključuje zidani plašt utvrde. Dakle, kaštel je bio okružen zemljanim nasipom u koji su dijelom ili u cijelosti bile ugrađene spomenute prostorije. Latinska riječ *vallum* u svom osnovnom značenju označava nasip dok mađarska riječ *parkany* kojom je *vallum* u ovoj ispravi dodatno objašnjen, znači ogradu i grudo-

bran i donekle nadopunjava opis nasipa s vjerojatnom palisadom na njemu. Još se jedan zaključak o načinu utvrđivanja Guščerovca može izvesti iz ovog opisa. Naime, budući da su se navedene prostorije ugrađene u nasip nalazile u krugu utvrde, možemo pretpostaviti da je sama jezgra kaštela bila okružena zemljanim nasipom za razliku od brojnih drugih plemićkih utvrda koje nisu imale nasip oko središnjeg uzvišenja. Na ulazu u kaštel bila je ulazna kula vjerojatno ugrađena u opisani nasip. Druge kule, npr. ugaone, kakve je kaštel Guščerovec imao kasnije, u svojoj zidanoj fazi, nisu spomenute pa možemo pretpostaviti da nisu ni postojale. Na kraju opisa podjele kaštela, sastavljač isprave se vraća na unutrašnje gospodarske zgrade i to na žitnicu i pekaru. Iz svega možemo zaključiti da se radilo o drveno – zemljanoj utvrdi⁵ s možda zidanom središnjom zgradom i nekoliko manjih gospodarskih građevina oko nje od kojih su neke bile ukopane u nasip. Prema analogijama možemo pretpostaviti postojanje jarka oko opisane utvrde i, možda, još jedan nasip i još jedan jarak. Danas nema nikakvih površinskih ostataka ovog kaštela osim malog uzvišenja veličine dvadeset sa dvadeset metara jugozapadno od kapele u Guščerovcu.⁶ S obzirom na kasnije gradnje i rušenja, pitanje je da li će arheološka istraživanja otkriti išta iz vremena kad je sastavljen ovaj opis kaštela.

Nakon opisa kaštela, u ispravi slijedi podjela svega što je pripadalo pod njega. Opisano je sedam posjeda: *Kwstherowcz, Bekethyncz, Bohkoucz, Orehowcz, Sabnycza, Kapynno et Preczna*. Navodim ove posjedovne jedinice kao posjede jer nije sigurno da se ovdje radi o selima; moguće je da se pod nekim od ovih imena krije i po nekoliko sela. Ovi podaci su dragocjeni jer je to prvi cjeloviti popis pripadnosti imanja Guščerovec ili Sveti Irenej. Guščerovec, Beketinec, Bočkovec i Orehovec su i danas postojeća sela u bližoj ili daljoj okolici Guščerovca. Posjed ili selo Žabnica nalazilo se oko današnjeg Svetog Ivana Žabna, a u njegovoj blizini je bilo i imanje Kopino kojem se izgubio trag. *Preczna* je vjerojatno pogrešno zapisano Presečno na području današnjeg sela Presečno Visočko koje se i kasnije javlja u vezi s Guščerovcem. Za svako od navedenih posjeda zapisan je broj naseljenih i pustih kmetskih selišta. Nabrojeno ih je ukupno sto četrdeset i četiri što znači da je Guščerovec bio vlastelinstvo srednje veličine. Zanimljiv je raspored pustih selišta. Tako

5 Da se kod Guščerovca radi o utvrdi od manje trajne građe govori i to što je u ispravi označena kao *fortalicium* za razliku od Litve u današnjoj Slovačkoj koja je označena kao *castrum*, a iz njenog opisa u ovom dokumentu kao i iz ostataka vidi se da je riječ o puno većoj i solidnije građenoj utvrdi.

6 Žarko Domljan, Guščerovec, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica, Umjetnička topografija Hrvatske, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1993.*, str. 329.

4 ...*unam parvam camaram in vallo vulgo parkan dictam...*

je u samom Guščerovcu od dvadeset i sedam selišta bilo pusto samo njih pet. Slično je bilo i u Bočkovcu s dvanaest naseljenih i četiri pusta selišta. U susjednom Orehovcu bilo je osam naseljenih i čak četrnaest pustih selišta. U Beketincu je bilo deset naseljenih i devet pustih selišta dok je u udaljenom Presečnom bilo samo dva naseljena i osam pustih selišta. Pitanje je može li se iz ovih podataka zaključivati o razlozima tolikih pustih selišta. Možda se radilo o prodoru manje grupe osmanlijskih pljačkaša koja je opustošila rubna naselja Beketinec, Orehovec i Presečno, a nije se usudila napasti sam Guščerovec s njegovim kaštelom. Zanimljiva je usporedba ovog popisa sela sa sto i trideset godina mlađim popisima poreza vlastelinstva Guščerovec iz 1598. godine⁷ kada su pod ovim kaštelom, uz ostalo, ponovo popisani Guščerovec, Orehovec, Bočkovec i Beketinec što znači da je usprkos burnim događajima u razdoblju između dva popisa, vlastelinstvo ostalo stabilno u vlasničkom i, dijelom, u teritorijalnom pogledu. Naravno, zemlje oko današnjeg Svetog Ivana Žabna, Žabnica i Kopino, izgubljene su trajno za vlastelinstvo.

Plemići prisutni uređivanju međe između Vrbovca i Gradeca 1514. godine

Zanimljiva isprava izdana 27. siječnja 1514. godine donosi niz podataka za kraj između Križevaca i Vrbovca u kasnom srednjem vijeku.⁸ U dokumentu se radi o uređenju međe između posjeda Gradec zagrebačkog biskupa i trgovišta Vrbovec Jurja Brandenburškog. Sporno je bilo polje Gomila istočno od Vrbovca kraj današnjeg sela Potočec, između potoka Črnc i Glogovnica. U ispravi se navodi što se prije događalo s ovim poljem. Tako saznajemo da je Ilija Bošnjak, kaštelan Rakovca, zauzeo polje Gomila i mlinove na potoku Črncu te ga odvojio od biskupskih imanja i priključio Vrbovcu. Kako bi se ustanovilo staro, ispravno stanje pozvano je šezdesetak plemića da svjedoče. Budući da su morali biti nepristrani, svjedoci nisu mogli biti niti s biskupskih posjeda niti s rakovečko – vrbovečkog vlastelinstva. Zato su pozvani bili pretežno iz područja između Križevaca i Vrbovca te na istoku do potoka Velike, a taj su prostor u srednjem vijeku zauzimali mali i srednji posjedi. Kao plemićki pridjevci navedena su na ovom području i danas postojeća sela Repinec, Bojnikovec, Raven, Erdovec, Poljana, Dijankovec, Hrsovo (*Hoczowa*), Kendelovec i Bočkovec te nestala naselja Filetinec (nepoznate lokacije), Bedovec

(kraj Poljane Križevačke), Husarec (u široj okolini Poljane), Buščinec (uz potok Veliku kraj današnjeg sela Bolča) i Januševac (nepoznate lokacije). Neki plemići nose pridjevke po imanjima izvan ovog prostora te se spominju Bedenica sjeverno od Svetog Ivana Zeline, Miletinec južno od Rovišća, Gudovec (pogrešno zapisan kao *Bwdowcz*) kraj današnjeg Bjelovara, Mikuševac (možda u provinciji Ivanić), Lubenovec (oko Rovišća), Ščapovec (možda istoimeno selo kraj Kloštra Ivanića, ali se vjerojatnije radi o nestalom selu kraj Brckovčine⁹), Močila (okolina današnjih Sesveta i Budrovca u Podravini), Brestovec (oko današnjeg Bjelovara), Sesvete (nepoznate lokacije). Neki od navedenih plemića iz udaljenijih krajeva vjerojatno su također imali zemlje na križevačko – vrbovečkom području, ali pretpostavljam da je dio njih bio prisutan iz drugih razloga. Ako pogledamo nabrojena naselja na karti, vidjeti ćemo kako su neka od njih udaljena od spornog dijela međe i do dvadeset kilometara, a ipak plemići iz njih dolaze kao svjedoci. Možemo se pitati jesu li međe u srednjem vijeku bile toliko važne da se za njihove promjene znalo i na širem području. Ili su najudaljeniji pozvani plemići, npr. iz Bočkovca, Dijankovca i Erdovca, bili na neki način uključeni u događaje oko promjene međe (služba kod jedne od stranaka u sporu).

Osim podataka o naseljima i načinu svjedočenja pri razmeđivanju, analizirani dokument nudi također dosta građe za proučavanje imenske formule u kasnom srednjem vijeku. Od šezdeset i osam zapisanih plemića, svi osim jednog (Pavao *Janwstych*) imaju pridjevak po mjestu stanovanja ili glavnog posjeda. Njih četrdeset i osam uz ime imaju i prezime, dvojica su označena kao *literatus* što znači da su bili školovani, jedan uz svoje ime ima ime oca, dvojica su plemića označena po srodstvu kao nečiji šogor, odnosno zet, a njih petnaest imaju zapisano samo ime i pridjevak. Iz navedenog vidimo da prevladava novija imenska formula s imenom, prezimenom i pridjevkom dok su stariji oblici kao što su ime, ime oca (i eventualno dodanih djedova i pradjedova) i pridjevak, odnosno ime i pridjevak rijetki. Prezimena ima četrdeset i četiri, tj. nešto manje nego njihovih nosilaca jer po nekoliko plemića nosi isto prezime. Zapravo, ovaj broj možemo i smanjiti jer se u tri slučaja kao što su *Spanus* i *Spanych*, *Weryan* i *Weryanych* i *Mosaak* i *Mosachych* vjerojatno radi o istom prezimenu u različitim fazama promjene. Tako bi broj prezimena u popisu bio četrdeset. Od ovog broja čak je dvadeset i jedno prezime, računajući i oblike iz tri navedena slučaja, završavalo na –ić što je više nego među današnjim kajkavcima. Jesu li prezimena na –ić već bila uobičajena u ovim kraje-

7 Josip Adamček, Ivan Kampuš, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. stoljeću*, Zagreb, 1976., str. 453.

8 MOL, DL37949., 1514.27.1.

9 Topografska karta 1:25000., sekcija Križevci.

vima ili su takav trend donijele izbjeglice iz južnih čakavskih i štokavskih hrvatskih krajeva pa je kasnije dio prezimena kajkaviziran završecima –ec i –ek, ostaje za proučavanje. Svega tri prezimena zapisana su u mađariziranom obliku (*Gudowczy, Farkaswelgy, Simonffy*). U ovim slučajevima se radi o plemićima višeg društvenog položaja s vjerojatnim jačim vezama s mađarskim plemstvom pa ovako nešto ne začuđuje. Zanimljivo je da su iz ove grupe jedina dva prezimena nastala po nekom mjestu ili posjedu (*Gudovec i Farkaswelg*) što je kasnije, npr. u ranom novom vijeku, bilo dosta često. Samo u jednom slučaju imamo polatinjenje prezimena (Španić u *Spanus – Arcupar* za Lukar je vjerojatno pisarev prijevod). Iz navedenog se može zaključiti da je sloj sitnog i srednjeg plemstva u križevačkoj okolici u kasnom srednjem vijeku bio gotovo u cijelosti hrvatski s tek ponekim znakom utjecaja drugih etnika. Po zanimanju je nastao mali broj ovdje zapisanih prezimena, svega njih četiri, odnosno pet. To su *Arcupar* (ovo bi bio latinski prijevod hrvatskog prezimena Lukar ili Lukarić), *Krajačić* (u osnovi je riječ krojač), *Španić* (Špan je bio jedan od službenika na većim posjedima) i *Prevendarić* (od svećenika prebendara). U ovu skupinu bih stavio i prezime *Brodarić* (u ispravi pogrešno kao *Berdatych*) jer je vjerojatno nastalo po zanimanju brodarara ili skelara. Prezimena nastala po zanatima mnogo su češća među stanovnicima trgovišta i gradova pa i među kmetovima jer su se plemići rijetko bavili zanatstvom.

Zanimljiva je usporedba ovog popisa s popisima poreza sastavljenim od 1495. do 1520. godine¹⁰ što se tiče prezimena. Treba naglasiti da se radi o sasvim drugačijoj vrsti popisa i da je uspoređivanje moguće samo u ograničenom opsegu. Popisi poreza su zabilježili samo dio naselja koji se spominju u gornjoj ispravi i to *Bedovec, Husarec, Bwsthyncz, Raven, Filetinec, Repinec, Erdovec, Poljanu, Kendelovec i Hrsovo*. Analizom prezimena povezanih s ovim posjedima vidimo da je popisano trideset i sedam prezimena od kojih je samo osam zapisano u gore navedenom dokumentu. Nastavak –ić nalazimo kod jedanaest prezimena što je znatno manje nego u ispravi. Uočene razlike vjerojatno su posljedica drugačijeg pristupa pisara koji su sastavljali ove dokumente. U popisima poreza nešto veći postotak prezimena javlja se u mađarskom obliku kao npr. *Hwzarczy, Pathaky, Woykfy et Gywlay*. U prva dva od navedenih slučajeva prezimena imaju u osnovi imena ovdašnjih sela *Husarec i Potok*, a u trećem primjeru se radi o staroj slavonskoj plemićkoj porodici. Samo je četvrto prezime „doneseno“ iz Mađarske. Neka pre-

zimana su prave mađarske riječi (*Tarnok, Tompa*) pa bi ih također mogli smatrati mađarskim, iako se ovdje radi o riječima koje su barem u ograničenom obliku bile u upotrebi u našim krajevima pa je prezime moglo nastati i ovdje. Navedenih nekoliko primjera ne znače da bi se prije navedeni zaključak o hrvatstvu ovdašnjeg plemstva trebao odbaciti jer se pretežno radi o pomodnosti ili o rodovima koji su već pohrvaćeni. Usporedba analizirane isprave i popisa poreza dovodi nas do konačnog zaključka da je sitno plemstvo na području oko Križevaca bilo brojnije nego što nam to pokazuju navedeni popisi te da isprava znatno obogaćuje naše znanje o ovdašnjem stanovništvu.

U ispravi iz 1514. godine koju sam analizirao nema ni jedne žene, dok se one u popisima poreza javljaju u priličnom postotku pa moram i o tome reći nekoliko riječi. Uglavnom se kao posjednice navode udovice zapisivane po muževljevom prezimenu. Tako se spominju *relicta Spanych, relicta Twrchych, relicta Lenardych, relicta Elie Bosnyak, relicta Koren*. Ponekad je udovica označena samo muževljevim imenom (*relicta Ladislai, relicta Francisci*). U dva slučaja prezimena su feminizirana i to na hrvatski način (*relicta Chwlyoycza, relicta Chwerlyna*). Spominju se i *domina Ilyska i domina Rosa*, ali njihov status nije jasan. I ovdje se može raditi o udovicama, ali i o ženama koje imaju svoj posjed stečen nasljedstvom. Kod udovica se u posjedovnom smislu radi obično samo o privremenom upravljanju imanjem u ime malodobne djece ili dok se žena ne preuda.

Ako želimo proučiti razvoj imenske formule u staroj Slavoniji, moramo usporediti ispravu iz 1514. godine s nekim starijim dokumentom. Za ovu usporedbu sam odabrao ispravu iz 1457. godine¹¹ u kojoj je u vezi s nekim sporom Roviščana popisano sedamdesetak plemića i nekoliko građana. Od tolikog broja popisanih samo njih dvanaest ima prezime. Najveći dio plemića ima samo pridjevak po posjedu čemu je često, ali ne uvijek, dodano ime oca što je bila prevladavajuća formula u ranom i razvijenom srednjem vijeku. Možemo zaključiti da je u šezdesetak godina koliko dijeli ova dva dokumenta, prezime postalo gotovo obavezan dio imenske formule plemića u službenim dokumentima. Nema sumnje da je u svakodnevnom životu obiteljsko prezime ili nadimak postojalo i znatno ranije. Među kmetovima je proces ulaska prezimena u službene dokumente počeo prije nego kod plemića, što se može objasniti potrebama popisivanja kmetovskih davanja. Za ovo je dobar primjer popis podložnika bednjanskog vlastelinstva u Podravini iz 1433. godine.¹² Popisano

10 Adamček, Kampuš, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. stoljeću*, str. 14-15, 16, 25-26, 52-53, 57-59, 92-93, 121-123.

11 MOL, DL15201., 1457.29.XII.

12 Andrija Lukinović, *Povijesni spomenici zagrebačke biskupije*,

je stotinjak kmetova među kojima čak njih pedeset i osam ima prezime. Možda je još bolja usporedba s popisom u ispravi koja ima veze s gore opisanim razgraničenjem. Naime, 1513. godine¹³ su bili okupljeni kmetovi rakovečkog vlastelinstva da svjedoče o povredi međe baš kod toponima Gomilje između vlastelinstva Rakovec i provincije Dubrava. Navedeni kmetovi gotovo svi imaju prezimena¹⁴.

Napravljene analize u ovom poglavlju samo su neka vrsta sonde za bogatu temu proučavanja naših srednjovjekovnih antroponima. Ova je tema dijelom načeta proučavanjem pojedinih plemićkih obitelji koje su u zadnje vrijeme napravili pojedini naši i mađarski povjesničari. Mislim da se radi o predmetu istraživanja koji zahtijeva multidisciplinarni pristup te suradnju povjesničara s onomastičarima.

Summary

A Castle and an Estate Boundary The Castle of Guščerovec and Boundary Demarcations between Vrbovec and Gradec

Key words: the castle of Guščerovec, nobility, name formula, the Middle Ages, Križevci area

In this article we deal with two different subjects connected with the Križevci area in the Middle Ages. In the first part we analyse a document of an estate division from the year of 1476 with a description of an estate division after the death of *ban* Damjan of Litva. A part of divided goods refers to the Guščerovec estate with a detailed description of the castle, which is very rare in documents in northwestern Croatia from the Middle Ages, as well as to the villages belonging to the castle of Guščerovec. From the castle description one can see that there once existed a central building (perhaps made of bricks) with a great hall, a couple of rooms and other chambers connected to it, and a cellar. Apart from this building inside the castle, there were also other buildings such as the granary and the bakery. A part of farm buildings, and perhaps residen-

tial buildings as well, was embedded in the earth dam. Besides the dam, a tower above the front entrance of the castle, as a defensive structure, is also mentioned. It is possible that a ditch around the dam once existed, or perhaps another dam. The villages which were the subjects of estate division were situated around the very castle (Guščerovec, Bočkovec, Orehovec), northern under Kalnik (Presečno), southern from Guščerovec (Beketinec), and on the area of today's Sveti Ivan Žabno (Kopina, Žabnica).

The second subject of this article is the small nobility and the name formula that it used at the end of the Middle Ages. As an example we took a document from the year of 1514 about the demarcation of estate boundaries between the manor of Rakovica and Dubrava province of the Zagreb bishop, at which many noblemen from the area of Križevci and Vrbovec participated, but also a couple of them from remoter areas. In this document we enumerated 68 noblemen, of which even 48 of them possess a last name. It is interesting that as many as 21 have their last name ending in *-ić*. It can be concluded that at the end of the Middle Ages a name formula 'name+last name+estate attribute' is predominant in official usage, in contrast to earlier periods when this formula read 'name+patronymic+estate attribute.' This second example of name giving among the nobility is, for instance, predominant in a 1457 document, in which among 70 noblemen only 12 have a last name. A comparison with tax lists of the same period (1495-1520) points out to somewhat different results in reference to the name formula, which is possibly a consequence of a completely different kind of document. We also made a comparison of serf lists, on which a majority of serfs already in the first half of the 15th century have a last name, and at the beginning of the 16th century almost all have. This paper is only an attempt at prompting the experts to open the subject of the name formula in Slavonia of the Middle Ages.

Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1994., sv. VI., 1433.18.XII., str. 393-394.

13 MOL, DL37913., 1513.8.II.

14 Kod plemićkih obitelji često možemo pratiti nastanak prezimena te ih po njemu pratiti kroz duže vrijeme što je kod kmetskih prezimena moguće tek u novom vijeku. Zato kod navedenih popisa kmetova treba uzeti u obzir mogućnost da se u dijelu onoga što ima oblik kasnijih prezimena možda radi samo o imenu oca.